

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р **Невяна Георгиева Фесчиева, дм**

на дисертационен труд
на **Йорданка Йорданова Михайлова**
на тема:

„Съвременни модели, нови подходи и перспективи в обучението на студентите от специалност „Медицински лаборант“

Научен ръководител:
Доц. Емилия Георгиева, д.оз.
за присъждане на ОНС **„доктор“**

в област на висшето образование 7.1.Здравеопазване и спорт,
професионално направление 7.4. Обществено здраве
научна специалност **“Управление на здравните грижи”**

Със заповед № Р 109-511/18.07.2023 г. на проф. Светослав Георгиев - Ректора на МУ - Варна, предвид доклад с вх.№ 102-2805/15.11.2023 на доц. Катя Генова Егурузе, д.оз., Ръководител катедра „Здравни грижи“ и с решение на Факултетния съвет на ФОЗ /по протокол №214/22.11.2023 г. и доклад с вх.№ 104-1391/27.11./2923г. от проф. Антония Димова - Йорданова, д.м. - Декан на ФОЗ - съм избрана за външен член на научното жури, а на неговото първо заседание на 11.12.2023 г. съм определена да представя рецензия за дисертационния труд на тема „Съвременни модели, нови подходи и перспективи в обучението на студентите от специалност „Медицински лаборант“ за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по научната специалност „Управление на здравните грижи”, професионално направление 7.4. Обществено здраве.

Кратки биографични данни и кариерно развитие на докторантката. През 1990 г. е завършила Медицински колеж - Варна със специалност „медицински лаборант”, през 2001 г. в МУ-Варна придобива ОКС „магистър“ по Здравен мениджмънт. През 2006 г. в МК - Варна завършва специалност „пом.фармацевт“. През 2007 г. се дипломира с ОКС „Магистър“ по социална педагогика в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“; магистърска степен по Управление на здравни грижи получава през 2015 г. от МУ - Варна. Зачислена за редовен докторант през 2020 г. в докторска програма по „Управление на здравните грижи” към Катедра Здравни грижи, МУ-Варна. Изпълнила е наукометричните изисквания на ПРАС на МУ-Варна по отношение на докторантурата и със заповед на Ректора е отчислена с право на защита. Не се

установяват нарушения на процедурата. През 2022 г. придобива специалност „Обществено здравеопазване“. Професионалният ѝ път е свързан най-дълго с първата ѝ специалност - като медицински лаборант работи 22 години в ДМСГД - Варна, а от 2012 г. и понастоящем е преподавател в Медицински колеж, специалност „Медицински лаборант“. Има професионален стаж и по втората си специалност - пом.фармацевт – от 2006 до 2012 г. в „Максифарм“ООД. Владее писмено и говоримо на много добро ниво английски, френски и руски езици, а италиански и испански – на разговорно ниво. Участва в два проекта: 1. Студентски практики - фаза 2 като академичен наставник за обучаваща организация МУ-Варна. В рамките на проекта осъществява мобилност в Тракийски университет, Одрин; Турция; 2. Проект на МОН, финансиран от ЕС BG05M20P001-2.016-0025-C02 „Създаване на мултидисциплинарна образователна среда за развитие на кадри с интегрални компетентности в областта на биомедицината и здравеопазването“. В рамките на проекта докторантката е осъществила посещение (специализация) и размяна на добри европейски практики в преподаването.

Автор и съавтор на 20 публикации. Членува в Българската асоциация на професионалистите в здравеопазването и в Българското дружество по обществено здравеопазване.

Обобщение: Йорданка Михайлова е осъществявала непрестанно стремеж за професионално усъвършенстване, което се доказва от броя и характера на придобитите от нея образователно-квалификационни степени. Продължителният опит като практик и преподавател в областта на медико-лабораторното дело, както и много добрата ѝ чуждоезикова подготовка са предпоставка за развитие на темата на дисертационния труд.

Обща характеристика на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд съдържа 139 страници, от които 120 стр. текст, 11 стр. Библиография и 4 приложения на 8 стр. Съдържа 10 таблици и 33 фигури. Библиографската справка включва 158 литературни източника, от които 96 са на кирилица и 62 – на латиница.

Дисертационният труд е структуриран в следните седем основни глави: Въведение - 2 стр. Глава първа - Литературен обзор - 45 стр.; Глава втора - Методика и организация на проучването - 7 стр.; Глава трета - Резултати и обсъждане от анкетното проучване сред работещи медицински лаборанти - 20 стр.; Глава четвърта - Резултати и обсъждане на анкетното проучване сред студентите - 17 стр.; Глава пета - Резултати и обсъждане от интервюто с мениджъри на медико-диагностични

лаборатории – 8 стр.; Глава шеста – Модел на магистърска програма за обучение - 7 стр; Глава седма - Изводи, препоръки и приноси - 4 стр.

Актуалност на дисертационния труд.

Стремглаво бързото навлизане на новите технологии в медицината променя непрекъснато както нейното практикуване, така и всяка медицинска професия. Това се отразява на границите на професионалните компетенции, на образователния процес, като съдържание и форми на обучение, на обществения статут на професията и правното ѝ регулиране. Тези проблеми, някои от които твърде чувствителни за професионалистите, стават все по-често обект на проучвания, търсения на сходства и разлики със съответните професии от страните от ЕС, както и предложения за решения на съсловните организации и на националното законодателство. Само в последните 5-6 години в България се появиха дисертации/публикации, отнасящи се до професията или образованието на рентгеновите лаборанти, акушерките, инспекторите по обществено здраве, здравните асистенти, зъботехниците. Откроява се голямото участие на изследователите от МУ-Варна. Независимо от мотивите и фокуса им, всички тези изследвания допринасят за съвременния поглед към медицинските професии, за функционирането им в 21-ви век и посочват пътя за развитието им в отговор на променящите се условия. Присъединяването към тях на тема за съвременни подходи и перспективи на обучението на студентите от специалност „медицински лаборант“ е логично като се имат предвид големите промени в лабораторната медицина поради внедряване нови технологии.

Оценка на литературния обзор. Докторантката е избрала три важни теми, върху които е развила обзора: медицинският лаборант - роля и място в здравната система; специфика на обучението по специалността „Медицински лаборант“; професията „Медицински лаборант“ в съвременното здравеопазване с акцент върху европейската квалификационна рамка и съвременни модели в обучението на медицинските лаборанти. По първата тема, заемаща най-голяма част в обзора, много добре е представено исторически развитието на специалността, като в него се вижда възходът на медико-диагностичното лабораторно дело в България през годините, иновациите, автоматизацията, подходите за стандартизиране на клинично-лабораторните дейности, създаване на национална система за външна оценка на качеството на лабораторните дейности. Добре е представено създаването на научни и професионални организации и включването им в международните такива. След изясняване на регламентиращата материя на професионалната дейност на медицинския лаборант, докторантката избира

като обект на внимание съкпо струващото текучеството в Медико-диагностичните лаборатории (МДЛ). Тя разглежда и систематизира факторите, влияещи върху него: професионален стрес, (не)удовлетвореност от заплащането, емигриране, Ковид-19 епидемията. По втората тема са разгледани различни класификации на видовете методи на обучение като специално внимание е обърнато на използване на електронните учебни ресурси, направен е SWOT-анализ, очертани са перспективите им за приложение и необходимостта от добра подготовка на преподавателите. По третата тема е представено проучване в страни на ЕС на специалностите, съответстващи на българската „медицински лаборант“ по отношение на наименование, продължителност на обучението, вид на образователната институция, в която се провежда, изучавани дисциплини, образователно-квалификационна степен, която получават при дипломирането си. Проучването е направено в База данни на ЕК за регулираните професии в ЕС. Смятам, че тук е подходящото място да бъдат споделени личните впечатления на докторантката по тези въпроси от посещението в Торино, Италия по проекта за развитие на кадри с интегрални компетенции в областта на биомедицината и здравеопазването. (Сега се намират в подточка 1.3.3. на литературния обзор). При сходни характеристики на образованието в разглежданите страни от ЕС и България изпъква фрапантната разлика в получаваната ОКС: у нас – „професионален бакалавър“, а в другите страни на ЕС- „бакалавър“, което намалява конкурентноспособността на нашите кадри на пазара на труда в ЕС. Литературният обзор показва широката информираност на докторантката в областта и въз основа на това - насоченост към определени теми: текучество в МДЛ, електронни учебни ресурси, ОКС „професионален бакалавър“ - пригодност, сравнителен анализ на България със страни от Европейския съюз по обучение на медицински лаборанти. Избраните теми в литературния обзор са в основата на методологията на дисертационния труд.

Оценка на цел, задачи, методи и организация на проучването. Цел на дисертационния труд е да се проучат съвременните модели и новите подходи в обучението на студентите, за да се улесни конкурентоспособността им на пазара на труда във всички страни – членки на ЕС. За изпълнение на целта са поставени пет задачи, които включват: сравнителен анализ България - ЕС по отношение ОКС; проучване на нагласите на студенти и работещи медицински лаборанти по отношение повишаване образователната квалификация; изследване на факторите и бариерите, възпрепятстващи повишаване на образователната квалификация на мед. лаборанти; проучване мнението на потребителите на здравни специалисти относно професионална подготовка и

компетенции на медицинските лаборанти; да се разработи модел на учебен план за магистърска програма, която да осигури развиване на приложими знания, управленски умения при обучаваните медицински лаборанти. Формулирани са три изследователски хипотези. Обект на изследването са: работещи медицински лаборанти от гр. Варна - 79, студенти от МК - Варна и МК - Ст.Загора- 100, работещи експерти - 10. С упоменаване броя на съвкупностите, от които произхождат изследваните, методиката би спечелила по-голяма прецизност. Приложени методи са: документален, социологически (анкета и интервю) и група статистически методи, адекватни на поставените задачи и целевите групи. Етапите на провеждане на проучването са отразени в таблица 2, стр.52. За всяка целева група е разработен инструментариум - анкетна карти №1 за работещи медицински лаборанти (17 въпроса - 15 закрити и 2 открити), анкетна карта №2 за студенти от специалност „Медицински лаборант“ 20 въпроса - 18 закрити и 2 открити) и въпросник за полуструктурирано интервю с експерти (потребители на здравни кадри) от трите най-големи лечебни заведения на територията на гр. Варна. Необходимо да се възприеме еднакво терминологично определение на групата - в тази методологична част фигурират още като мениджъри на МДЛ. Има разминаване в наименованието на приложения методичен подход при експертите - в методологията е употребен термин „полуструктурирано интервю“, а в Приложение № 3 - „стандартизирано интервю“. Може да се предполага, че второто е техническа грешка, но следва да бъде обяснено. Инструментариумът е описан в Глава втора, а анкетните карти и въпросникът са в Приложения №№ 1, 2, 3 към дисертацията. Разработеният инструментариум е в синхрон с избраните теми в Литературния обзор, целта и задачите на дисертацията. Проучванията сред различните групи са проведени по време на епидемиологичната Ковид-19 обстановка, което се е отразило на някои от изследователските процедури и би следвало да е точно описано. Анализът на Глава 2, показва , че методологията гарантира надеждни резултати от проучването.

Оценка на резултатите и приносите.

Резултатите от проучванията сред всяка целева група са представени в отделни глави, които завършват със собствени изводи. Анализите следват поставените задачи, направени са коректно, с добра статистическа доказателственост и показват възможностите на докторантката за самостоятелна изследователска работа. Всяко от проучванията (глави трета, четвърта, пета) има собствен акцент, но свързан с главната цел. *Работещите медицински лаборанти* посочват ниското заплащане (93,55%),

високата натовареност (90,32%) и невъзможност за по-висока квалификация в същото професионално направление (87,10%) като трите основни причини за текучество. Категорично е становището им (82,28%) за необходимост от следдипломно обучение както като курсове по определени проблеми, така и като магистърски програми. Желанието да надгражане на знания се доказва от факта, че $\frac{1}{4}$ от тях са добили бакалавърска и магистърска степен след ОКС „професионален бакалавър“. Липсата възможност за магистратура в същото направление не дава перспектива на този им стремеж. Сред компетенциите, които младите медицински лаборанти трябва да притежават за успешна професионална реализация респондентите изтъкват като много значими „етичност и лоялност в отношенията“, „способност за прилагане знанията на практика“, справяне с конфликтни ситуации“. Висока е удовлетвореността им от придобитите знания, умения и реализацията в работната среда. *Студентите* са мотивирани за бъдещата си работа, запознати с нормативната база, регламентираща практикуване на професията, доволни са от направения избор на професия и биха го повторили, отворени към света, готови да започнат работа, както у нас, така и в чужбина; активни в даване на предложения за усъвършенстване на учебния процес. *Мениджърите на МДЛ* намират голям напредък в нивото на подготовка на завършващите медицински лаборанти, адекватно на съвременното развитие на технологии. Направени са конкретни предложения за подобряване, обогатяване на учебната практика; специализация в конкретна област на медицинската лаборатория; продължаващо обучение-магистратура (или специализация) с възможност за тясно профилиране в диагностично-лабораторната област. Еднопосочни са мненията на респонденти и направеният сравнителен анализ България - страни от ЕС (в глава първа) за промяна на ОКС, с която завършват медицинските лаборанти. Най-силни мотиви за това предложение, според изследването, са свързани с кариерно развитие, по-високи доходи и възможности за работа в страните от ЕС.

В глава шеста е представен Модел на магистърска програма с условно название „Медико-лабораторен мениджмънт“, която е отговор на разкритите в проучването потребности, на анализите, оценките и вижданията на докторантката. Тя представя SWOT-анализ на програмата, в който оценява фактически средата, в която ще (би) се осъществява програмата. Разработеният от г-жа Йорданка Михайлова учебен план е съобразен с действащите в момента изисквания на МОН, с опита на обучението в настоящата ОКС и със съвременните европейски тенденции. Предстоят обсъждания,

детайлизиране на учебни програми, оценка на ресурси. Но вече е направена първа стъпка и тя е продукт на оценявания дисертационен труд.

Направените изводи произтичат от резултатите на дисертационния труд. Самите резултати съдържат конкретни данни и идеи за усъвършенстване на учебния процес (ресурси, форми), както и по управление на МГЛ. Най-важните от тях са намерили място във формулираните от докторантката предложения до МОН и ръководствата на специалността в медицинските колежи. Изразявам съгласие с представените приноси.

Авторефератът отразява най-съществените с диагностично-лабораторни на дисертационния труд. Във връзка с дисертацията са направени четири пълнотекстови публикации в български списания, като в едната публикация Йорданка Михайлова е самостоятелен, а в останалите три - първи автор.

Критични бележки и препоръки. Повечето от критичните бележки бяха споменати в хода на оценка на дисертационния труд. Макар че ми допада стегнатият, лаконичен стил на докторантката, бих ѝ препоръчала при представяне на нови проблеми или пред по-малко запозната аудитория да не се придържа към прекалена пестеливост на изказа. Най-важната ми препоръка е да продължи да работи в поетата посока, да упражни „авторски контрол“ върху дадените предложения: научно-приложна дейност в областта на учебния процес и задълбочаване на работата по магистърската програма, инициативи за събиране на съмишленици и подкрепа на университетско равнище.

Лични впечатления. Познавам Йорданка Михайлова от 2000 г. по време на обучението ѝ в ОКС „Здравен мениджмънт“- интелигентна, етична, мотивирана, ученолюбива студентка, с интереси към управление на здравеопазването и човешките ресурси. Запознаването с по-нататъшното ѝ развитие ме убеждават, че тя е продължила да се развива успешно и има капацитет да изпълни дадените препоръки.

Заклучение

Дисертационният труд на тема „Съвременни модели, нови подходи и перспективи в обучението на студентите от специалност „Медицински лаборант“ е разработен с цел оптимизиране на обучението на студентите по специалността и увеличаване конкурентноспособността на дипломиращите се на пазара на труда. Използвани са разнообразни методи - количествени и качествени. Изпълнен е прецизно и е лично дело на докторантката. Има теоретико-познавателни и практико-приложни приноси. Дисертационният труд напълно отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника на МУ - Варна за неговото прилагане. Във връзка с всичко изложено по-горе давам своята положителна оценка и

препоръчвам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор” по научната специалност „Управление на здравните грижи”, професионално направление 7.4. Обществено здраве на Йорданка Йорданова Михайлова

23.01.2024 г.

Рецензент:

Заличено на основание чл. 5,
§1, б. „В” от Регламент (ЕС)
2016/679

/доц. Незяна Фесчиева, д.м./